

Agrarische natuurverenigingen aan de slag

Een tweede verkenning naar de rol van agrarische natuurverenigingen in natuurbeheer

Natasja Oerlemans

Erik van Well

Adriaan Guldemond

Centrum voor Landbouw en Milieu

Culemborg, Augustus 2004

CLM 604 - 2004

Inhoud

Inhoud	3
1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding	1
1.2 Doel	1
1.3 Methoden van onderzoek	2
2 Resultaten	3
2.1 Respons en representativiteit	3
2.2 Achtergrond agrarische natuurverenigingen	4
2.2.1 Groei van het aantal verenigingen	4
2.2.2 Regionale spreiding	4
2.3 Kenmerken	6
2.3.1 Aantal leden verenigingen	6
2.3.2 Burgerparticipatie	6
2.3.3 Oppervlakte verenigingen	7
2.3.4 Sectoren	8
2.4 Activiteiten	8
2.5 Samenwerking en contracten	9
2.5.1 Samenwerkingspartners	9
2.5.2 Contracten	11
2.5.3 Successen in samenwerking	13
2.5.4 Knelpunten in samenwerking	13
2.6 Knelpunten, wensen en opstokers	13
2.6.1 Knelpunten in beleid	14
2.6.2 Knelpunten in financiering	14
2.6.3 Overige knelpunten	14
2.6.4 Verlanglijstje	15
2.6.5 Opstokers	15
3 Analyse, Conclusies en Aanbevelingen	17
3.1 Karakteristieken agrarische natuurverenigingen	17
3.1.1 Groei van aantal verenigingen	17
3.1.2 Participatie agrariërs	17
3.1.3 Participatie burgers	17
3.2 Samenwerkingspartners in het agrarisch natuurbeheer	17
3.2.1 Organisaties	18
3.2.2 Contracten	18
3.2.3 Knelpunten	18
3.3 Aanbevelingen voor verder onderzoek: beleidsignalering	19
Bijlage 1 Lijst met agrarische natuurverenigingen 2004	20
Bijlage 2 Enquête 2004	24

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Agrarisch natuurbeheer is een activiteit, naast het beheer van natuurgebieden, om de natuur in Nederland te versterken. Agrarische natuurverenigingen¹ hebben allerlei vormen van agrarisch natuurbeheer opgepakt zoals bijvoorbeeld weidevogelbeheer, slootkantenbeheer en ganzenbeheer. Sommige activiteiten worden betaald en anderen worden vrijwillig uitgevoerd. Daarnaast zijn veel agrarische natuurverenigingen betrokken bij de uitvoering van beleid in het kader van het Programma Beheer.

In 2001 heeft een eerste inventarisatie plaatsgevonden onder agrarische natuurverenigingen in het kader van de Natuurbalans. Deze had als doel inzicht te krijgen in het aantal agrarische natuurverenigingen dat actief is in Nederland, in welke gebieden zij actief zijn, welke activiteiten zij ontplooiën en welke knelpunten zij ondervinden. Een deel van de gegevens is gepubliceerd in de Natuurbalans 2001 en het Natuurcompendium². In de Natuurbalans wordt het natuurbeleid geëvalueerd aan de hand van de huidige stand van de natuur.

Dit jaar heeft het Natuurplanbureau het CLM gevraagd om de gegevens voor wat betreft het agrarisch natuurbeheer door agrarische natuurverenigingen te actualiseren. Daarnaast heeft zij specifieke belangstelling voor samenwerking en coalities met andere actoren die actief zijn bij het beheer van het landelijk gebied en de versterking en instandhouding van agrarische natuur en agrarisch landschap in Nederland.

In het voorjaar van 2004 heeft het CLM een tweede enquête uitgevoerd onder agrarische natuurverenigingen. De resultaten van de enquête zullen deels worden gepubliceerd in de Natuurbalans 2004. Dit rapport omvat een uitgebreid overzicht van de resultaten en een analyse van de bevindingen.

1.2 Doel

Het doel van de studie is het in kaart brengen van de inspanningen van agrarische natuurverenigingen op het gebied van agrarisch natuur- en landschapsbeheer en de samenwerking met andere actoren.

We starten met het weergeven van algemene cijfers en tendensen zoals het aantal verenigingen, geografische spreiding en ledenaantallen. Daarnaast presenteren we de activiteiten van de verenigingen op het gebied van natuur en landschapsbeheer.

¹ We gebruiken hier de term 'agrarische natuurverenigingen'. Daarmee bedoelen we ook samenwerkingsverbanden, milieucoöperaties, etcetera die tot doel hebben de agrarische natuur en het agrarisch landschap te behouden en te versterken.

² Natuurbalans 2001. RIVM. Alterra, LEI; NatuurCompendium 2003 – Natuur in cijfers. RIVM, CBS, Stichting DLO.

Speciale aandacht wordt gegeven aan samenwerking en coalities met andere actoren zoals overheden, maatschappelijke organisaties en terreinbeherende instanties. Als laatste gaan we dieper in op de knelpunten die de verenigingen ervaren op het gebied van beleid en financiering van agrarisch natuurbeheer.

1.3 Methoden van onderzoek

In 2001 was een belangrijke en lastige klus het achterhalen van adressen. Inmiddels is er veel veranderd en zijn de meeste agrarische natuurverenigingen aangesloten bij Natuurlijk Platteland Nederland. Van hen hebben we de meest recente adressenlijst gekregen. Verder konden we de adresgegevens van 2001 gebruiken. Voor de verzending van de enquête 2004 hebben we beide bestanden naast elkaar gelegd om tot een geactualiseerde adressenlijst te komen.

De gegevens zijn verzameld middels een schriftelijke vragenlijst (bijlage 2). Deze vragenlijst bestaat voor het grootste deel uit meerkeuzevragen. Daarnaast zijn een aantal open vragen gesteld. Deze antwoorden zijn door de onderzoekers verwerkt tot een aantal categorieën. De vragenlijst is naar 124 agrarische natuurverenigingen verstuurd.

Om de respons te verhogen zijn na enkele weken contactpersonen telefonisch benaderd met het verzoek de vragenlijst in te vullen en op te sturen. Desgewenst kon de vragenlijst ook telefonisch worden afgenomen.

Voor de verwerking is gebruik gemaakt van SPSS en Excel. We hebben vooral gewerkt met frequentietabellen en kruistabellen. Naast een weergave van de situatie in 2004 wordt een vergelijking gemaakt met de gegevens uit 2001. Hierdoor worden ontwikkelingen in de tijd zichtbaar.

De resultaten en het concept rapport zijn tussentijds besproken R. van Oostenbrugge en M. Sanders van het Natuurplanbureau.

2 Resultaten

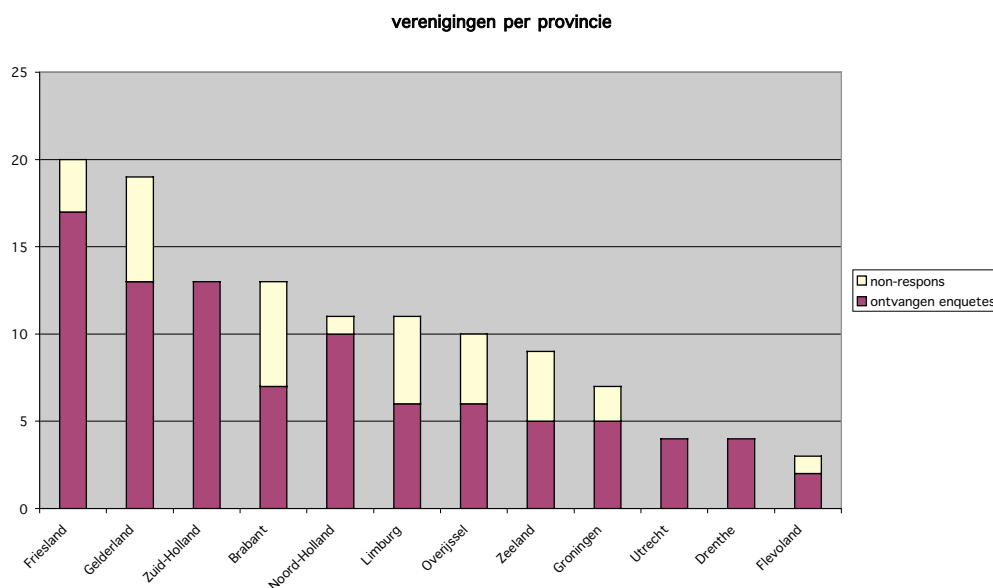
2.1 Respons en representativiteit

De resultaten in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op het aantal ingevulde vragenlijsten, tenzij anders staat aangegeven. In totaal zijn 92 van de 124 verspreide enquêtes verwerkt. Dit is een respons van 74%. In 2001 was de respons 67%; we mogen ons dus verheugen op een toegenomen aantal teruggestuurde enquêtes. Dit is mede te danken aan een intensieve nabelronde.

De respons blijkt vooral lager dan het gemiddelde in de zuidelijke provincies: Limburg, Brabant en Zeeland hebben een responspercentage lager dan 55%. Een verklaring kunnen we hier niet voor vinden. Opvallend is de respons van 100% in de provincie Zuid Holland (figuur 2.1).

Ondanks de regionale spreiding in respons, menen we op basis van de relatief hoge totaalrespons, dat de gegevens uit de enquête representatief zijn voor het totaal aantal verenigingen in Nederland.

De resultaten zijn dus gebaseerd op 92 enquêtes. Voor sommige vergelijkingen met de resultaten uit 2001 hebben we alleen de agrarische natuurverenigingen meegenomen die beide enquêtes hebben ingevuld (65).

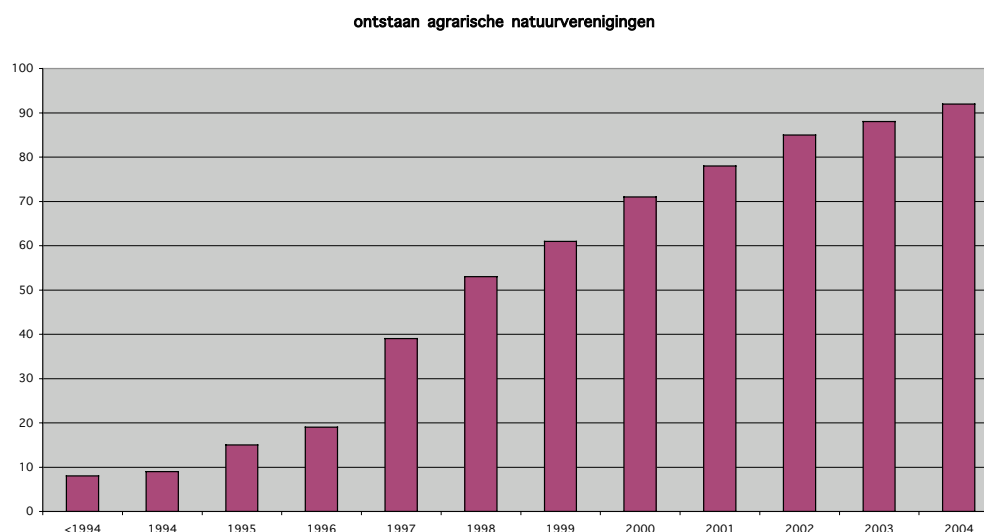

Figuur 2.1 Verdeling en respons van het aantal agrarische natuurverenigingen over de provincies

2.2 Achtergrond agrarische natuurverenigingen

2.2.1 Groei van het aantal verenigingen

Op grond van de verzamelde adressen blijkt dat het totaal aantal agrarische natuurverenigingen in mei 2004 op ca 124 ligt. Dit zijn er 24 meer dan in 2001. Een aantal daarvan is in de laatste drie jaar opgericht, maar een deel bestond al en heeft nu voor het eerst de enquête ingevuld of is nu pas bij ons bekend geworden. De afgelopen drie jaar is het aantal agrarische natuurverenigingen niet zo sterk toegenomen als in de periode 1997-2001. In totaal zijn er 14 nieuwe verenigingen bijgekomen in de periode 2002-2004, tegenover 59 in de vijf jaren daarvoor (figuur 2.2). Waarschijnlijk treedt er nu een verzadiging op, omdat een groot deel van Nederland met relatief veel agrarische natuur onder het werkgebied van een vereniging valt. Zo is bijvoorbeeld het agrarisch gebied van de provincie Zuid-Holland vrijwel geheel gedekt door agrarische natuurverenigingen (zie ook 2.3.3).

Figuur 2.2 Groei van het aantal agrarische natuurverenigingen

2.2.2 Regionale spreiding

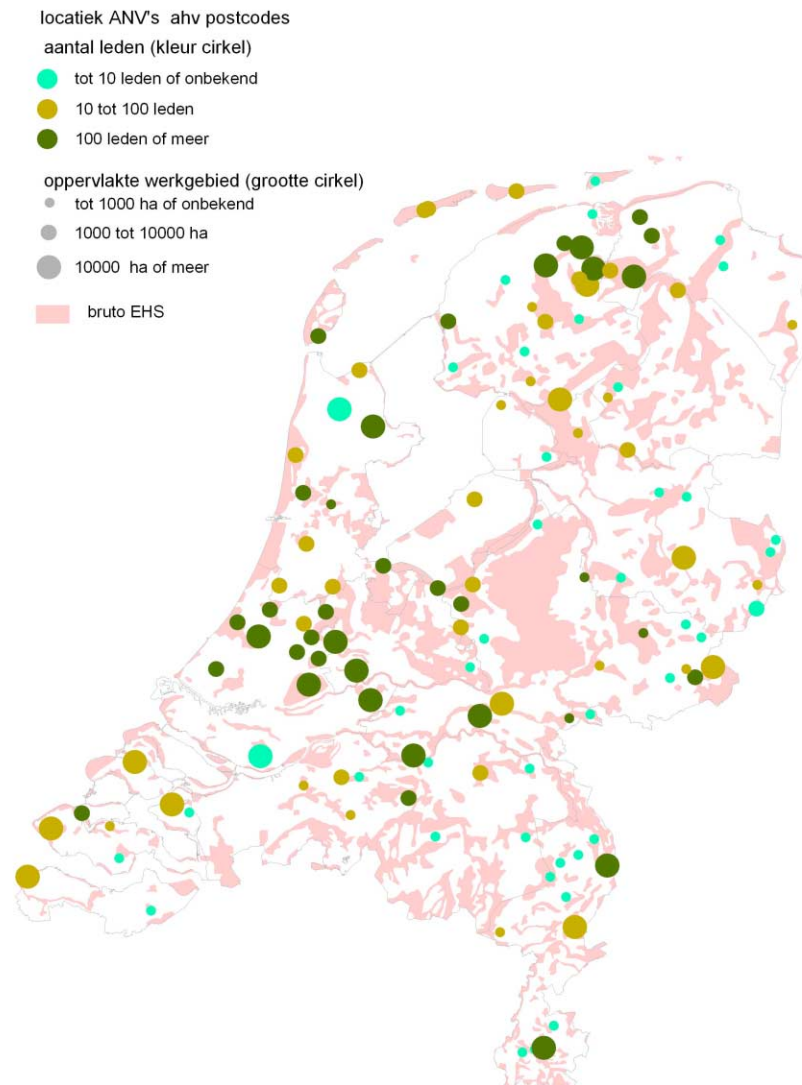
Agrarische natuurverenigingen zijn er in alle provincies. De meeste verenigingen liggen echter in Noord en West Nederland. In het Zuiden is de grootste toename van het aantal verenigingen ten opzichte van 2001 te zien. De verdeling over de verschillende regio's en de verschillen met de situatie in 2001 staan in tabel 2.1.

Tabel 2.1 Verdeling van de verenigingen over verschillende regio's

Regio	Aantal 2001 N=100	Aantal 2004 N=124	Verdeling in % 2004
Noord (Friesland, Groningen, Drenthe, Flevoland)	27	34	27%
Oost (Overijssel, Gelderland)	32	29	23%
West (Noord en Zuid-Holland, Utrecht)	27	28	23%
Zuid (Zeeland, Noord-Brabant, Limburg)	14	33	27%

Naast een bijna verdubbeling van het aantal agrarische natuurverenigingen in het Zuiden, is ook het aantal verenigingen in het Noorden met bijna 25% gestegen. In het Zuiden is dat te verklaren door het aantal verenigingen dat is opgericht sinds 2001; 7 van de 18 verenigingen zijn in 2001 of later opgericht. In het Noorden betreft dat 7 van de 28 verenigingen.

Ook zien we een ruwe samenhang tussen de ligging van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en de ligging van de agrarische natuurverenigingen (figuur 2.3). Dit is logisch, want in (de buurt van) de EHS zijn de mogelijkheden voor betaald agrarisch natuurbeheer het grootst. Verder zijn er ook buiten de EHS gebieden die onder de zogenaamde Ruime Jas-regeling vallen en waar weidevogelcontracten kunnen worden afgesloten, zoals in de hele provincie Friesland. Dit zijn geen EHS-gebieden, maar er is wel betaald agrarisch natuurbeheer mogelijk. Daarom hoeven agrarische natuurverenigingen niet noodzakelijkerwijs met de EHS samen te vallen.

Figuur 2.3 Aantal leden, grootte van het werkgebied en verspreiding van agrarische natuurverenigingen in relatie tot de bruto EHS. De ligging van de verenigingen is gebaseerd op postcode van de vereniging en niet op het exacte werkgebied

2.3 Kenmerken

2.3.1 Aantal leden verenigingen

In totaal hebben de verenigingen circa 9.500 leden ($n=89$)³, waarvan ruim 70% agrariër is. Als we de gegevens extrapoleren dan zijn in totaal ruim 8.900 agrariërs lid. Dit komt aardig overeen met voorlopige resultaten van de landbouwtelling van het CBS, die op ca 9.160 boeren komt die aangeven lid te zijn van een agrarische natuurvereniging. Dit is een bescheiden aantal op de 85.500 bedrijven die er volgens de landbouwtelling 2003 zijn (CBS 2003), namelijk ruim 10%. Ten opzichte van 2001 heeft er echter wel een sterke stijging plaatsgevonden in het percentage agrariërs dat lid is van een agrarische natuurvereniging; in 2001 was het percentage slechts 5%. Verklaringen hiervoor kunnen zijn: een toename van het aantal verenigingen met 24% ten opzichte van 2001; 26% toename van het ledenaantal van verenigingen die beide jaren een enquête hebben ingevuld (zie hierna) en 12% afname van het totaal aantal agrariërs sinds 2001. Dit laatste kan erop duiden dat het vooral blijvers zijn en niet de stoppers die lid worden van een agrarische natuurvereniging.

De grootte van agrarische natuurverenigingen wat betreft ledenaantallen en oppervlakte varieert sterk. Ongeveer 35% van de verenigingen heeft minder dan 50 leden. Ongeveer twintig procent van de verenigingen heeft tussen de 50 en 100 leden en circa een derde van de verenigingen heeft tussen de 100 en 250 leden. 10% van de verenigingen heeft meer dan 250 leden. Verenigingen met een stichtingsvorm hebben geen leden. Zij hebben het aantal actieve agrariërs en burgers opgegeven. Bijna de helft van de verenigingen heeft dus meer dan 100 leden. In 2001 was dat nog slechts 33%. De verenigingen lijken dus groter te worden. Als men kijkt naar de verenigingen die zowel in 2001 en 2004 de ledenaantallen hebben ingevuld, dan blijkt dat het totaal aantal leden met circa 26% is toegenomen van gemiddeld 104 naar gemiddeld 131 leden.

In de gebieden waar agrarische natuurverenigingen actief zijn, is naar schatting 54% van de agrariërs lid van de vereniging. Dit is ongeveer hetzelfde percentage als in 2001 (57%).

Bij 36% van de verenigingen is meer dan driekwart van de agrariërs uit het werkgebied lid van de vereniging. Opvallend is dat in het Noorden en Westen de participatie van agrariërs relatief hoger ligt dan in het Oosten en Zuiden. In het Noorden heeft 54% van de verenigingen een participatiegraad van meer dan 75%; in het Westen is dat 48%. In het Zuiden heeft slechts 11% van de verenigingen een participatiegraad van 75% en in het Oosten is dat 16%.

2.3.2 Burgerparticipatie

60% van de verenigingen heeft aangegeven dat ook burgers lid kunnen worden. Dit is hetzelfde percentage als 2001. Ongeveer 55% heeft ook daadwerkelijk burgerleden. In totaal zijn ca 2.400 burgers lid van een agrarische natuurvereniging. In 2001 was dit nog 1.700; een stijging dus van ruim 40%. Het aantal burgerleden is dus sneller gestegen dan het aantal agrarische leden.

³ Verenigingen waarbij alle LTO leden in een gebied worden meegeteld, zoals bijvoorbeeld De Peel en Peel & Maas, hebben we buiten beschouwing gelaten.

Er zijn vijf verenigingen waar meer dan de helft van het totaal aantal leden burgers zijn. Dit zijn Wierde en Dijk in Groningen, Capreton Bommelerwaard, Santvoorde en Den Hâneker in het Westen en Veluwe IJsselzoom in het Oosten. Niet alleen agrariërs zijn dus betrokken bij het agrarisch natuur- en landschapsbeheer, ook burgers dragen een steentje bij. Burgerleden kunnen donateur zijn, maar vaak zijn het ook weidevogelvrijwilligers, landschapsbeheerders of inventariseren ze natuur op het bedrijf. Van de verenigingen die zowel in 2001 als 2004 het aantal burgerleden heeft opgegeven, nam het aantal burgerleden met ruim 20% toe van gemiddeld 40 naar 49.

Opvallend is dat de verdeling van de burgerparticipatie in 2004 over de vier regio's niet evenredig is: vooral in het Zuiden en Noorden is de participatie van burgers relatief gering (tabel 2.2).

Tabel 2.2 Percentage burgerleden bij verenigingen in vier regio's

	Noord	Oost	West	Zuid
N=92*	6%	25%	24%	6%
N=54**	15%	36%	27%	13%

* N=92: verdeling van burgerleden over alle verenigingen.

**N=54; verdeling van burgerleden over alleen verenigingen die hebben aangegeven dat burgers lid kunnen worden.

2.3.3 Oppervlakte werkgebied verenigingen

Het werkgebied van een vereniging is het gebied waar zij actief zijn en waarin bedrijven zijn gelegen die lid kunnen worden van de natuurvereniging. De oppervlakte van de werkgebieden van de agrarische natuurverenigingen varieert van 200 hectare tot 40.000 hectare. Het totale werkgebied van 80 verenigingen die we hebben kunnen verwerken beslaat ca 737.000 hectare⁴. Dat is 37% van het totale agrarische gebied in Nederland (2,0 miljoen hectare in 2003, CBS-Statline). In werkelijkheid is dit nog meer, met een schatting van 55% wanneer we extrapoleren voor de non respons. In meer dan de helft van het agrarische gebied in Nederland is dus een agrarische natuurvereniging actief.

Ongeveer de helft van de verenigingen (53%) heeft een werkgebied tot 5.000 hectare. 17% heeft een werkgebied tussen de 5.000 en 10.000 hectare en circa 30% heeft een werkgebied groter dan 10.000 hectare (tabel 2.3).

Tabel 2.3 Grootteverdeling van de werkgebieden van de agrarische natuurverenigingen in 2001 en 2004

Oppervlakte werkgebied	% 2001 N=74	% 2004 N=92
Tot 1000 hectare	13%	19%
1000-5000 hectare	41%	34%
5000-10.000 hectare	21%	17%
Meer dan 10.000 hectare	25%	30%
Totaal	100%	100%

⁴ We hebben de oppervlaktes van verenigingen weggelaten die het werkgebied van een lokale LTO-afdeling hebben opgegeven.

We zien dus vooral een toename van het aantal verenigingen met werkgebieden groter dan 10.000 hectare en verenigingen kleiner dan 1.000 hectare. Als we de gegevens vergelijken met verenigingen die zowel in 2001 en 2004 de enquête hebben ingevuld, concluderen we dat de grootte van het werkgebied hetzelfde is gebleven.

Opvallend is dat in de regio's Noord en West meer dan 50% van de verenigingen kleiner zijn dan 5.000 hectare, terwijl in de regio Zuid meer dan de helft van de verenigingen groter is dan 10.000 hectare. Dit laatste wordt mede veroorzaakt doordat een aantal verenigingen het werkgebied van een lokale LTO-afdeling hebben opgegeven.

2.3.4 Sectoren

De verdeling van de leden over de verschillende agrarische sectoren staat in tabel 2.4. De meeste verenigingen, namelijk 62% bestaan voor meer dan de helft uit melkveehouders. Een kwart van de verenigingen heeft een ledenbestand dat nagenoeg helemaal uit melkveehouders bestaat (>90%). Slechts 11% van de verenigingen heeft een meerderheid van akkerbouwers in haar gelederen. Wel zien we een lichte stijging van verenigingen met een meer evenredige verdeling van hun leden over de verschillende sectoren in vergelijking tot 2001.

Het blijkt dat de meeste verenigingen sectorgebonden zijn. Dit hangt samen met het doorgaans eenduidige landgebruik in een streek. Verder wordt duidelijk dat vooral melkveehouders actief zijn in het agrarische natuurbeheer. Dat is niet verwonderlijk omdat zij de grootste grondgebonden sector van Nederland vertegenwoordigen. Daarnaast zijn melkveehouders al langer dan bijvoorbeeld akkerbouwers met agrarisch natuurbeheer bezig. Agrarisch natuurbeheer is makkelijker inpasbaar in een melkveebedrijf dan een akkerbouwbedrijf.

Vooral in de regio's Noord en West is het aantal verenigingen met een meerderheid van melkveehouders als lid het grootst en ligt rond de 80%. In het Zuiden is dit slechts 13% en in het Oosten 47%.

Tabel 2.4 Verdeling leden over agrarische sectoren

Verdeling	Aantal 2004	% 2001 N=74	% 2004 N=87
Meer dan 50% melkveehouders	54	64%	62%
Meer dan 50% gemengde bedrijven	2	10%	2%
Meer dan 50% leden uit andere sector (8 akkerbouw, 1 intensieve veehouderij, 1 bollenteelt)	10	9%	11%
Evenredige verdeling over de verschillende sectoren	21	17%	25%
Totaal	87	100%	100%

2.4 Activiteiten

De inspanningen van agrarische natuurverenigingen zijn onderverdeeld in soortenbeheer, randenbeheer, perceelsbeheer en onderhoud en aanleg van landschapselementen⁵. Voor deze inspanningen ontvangen veel verenigingen vergoedingen,

⁵ Soortenbeheer: weidevogels, uilen, ganzen, zwarte stern, hamster e.d.;

Randenbeheer: akker-, fauna-, bloemen-, slootranden, bermen;

Perceelsbeheer: uitgestelde maaidatum en plas-dras voor weidevogels, botanisch beheer, natuurbraak;

bijvoorbeeld uit het Programma Beheer, maar ook via Provincies, gemeenten en Waterschappen. In tabel 2.5 staan de verschillende typen beheer weergegeven met daarachter het percentage verenigingen waarvan de leden op dit gebied actief zijn. Er is ook een vergelijking gemaakt met de gegevens uit 2001.

Tabel 2.5 Verdeling van typen beheer door verenigingen en verschil in activiteiten van verenigingen die zowel in 2001 als 2004 enquête hebben ingevuld

Activiteit	%2001 n=74	%2004 n=92	Δ% 2001-2004 n=65
Randenbeheer	83%	79%	-5
Soortenbeheer	81%	81%	+2
Onderhoud landschapselementen	75%	63%	-10
Perceelsbeheer	72%	79%	+1
Aanleg landschapselementen	67%	61%	-8

We zien een stabilisatie voor het randen- en soortenbeheer in het aantal verenigingen dat aangeeft hiermee actief te zijn. In het geval van aanleg en onderhoud van landschapselementen treed een daling op. Alleen perceelsbeheer stijgt licht. De absolute percentages zijn echter al redelijk hoog. De hierboven weergegeven daling heeft wellicht te maken met de groei van het aantal nieuwe verenigingen en de tijd die zij nodig hebben om met activiteiten te starten. Echter, de verenigingen die zowel in 2001 en 2004 de enquête invulden, laten een vergelijkbaar beeld zien.

Als we kijken naar de regionale verschillen in activiteiten die zijn opgepakt door de verenigingen zien we dat de regio West de hoogste percentages heeft voor alle vormen van beheer en dat regio Zuid relatief laag scoort. West is dan ook de regio waar al het langs natuurverenigingen bestaan en Zuid heeft de meeste recent opgerichte verenigingen. De regio's Noord en Oost passen qua activiteiten goed in dit beeld.

Tabel 2.6 Verdeling van natuurbeheeractiviteiten van de verenigingen per regio

Activiteit	Noord	Oost	West	Zuid	gemiddeld
Randenbeheer	78%	63%	96%	69%	79%
Soortenbeheer	89%	74%	93%	56%	81%
Perceelsbeheer	86%	78%	89%	50%	79%
Onderhoud landschapselementen	63%	68%	70%	44%	63%
Aanleg landschapselementen	52%	68%	72%	63%	61%
Natuurbeheerscore*	7,4	7,0	8,4	5,6	7,3

* gemiddeld percentage van beheer gedeeld door 10 om score tussen 0 en 10 te krijgen

2.5 Samenwerking en contracten

2.5.1 Samenwerkingspartners

Alle agrarische natuurverenigingen werken samen met andere organisaties. Gemiddeld heeft een vereniging zes samenwerkingspartners. Er wordt vooral samengewerkt met de regionale LTO (91%) en de Provincie (82%). Natuurlijk Platteland

Landschapselementen: erfbeplanting, houtwallen, poelen, geriefhoutbosjes, knotbomen, hagen etc.

Nederland, de overkoepelende organisatie van agrarische natuurverenigingen scoort ook hoog en werd door 73% van de verenigingen genoemd als samenwerkingspartner.

Tabel 2.7 Samenwerkingspartners van verenigingen en verschil bij verenigingen die in 2001 en 2004 enquête invulden

Samenwerkingspartners	2001 N=74	2004 N=92	Δ %2001-2004 N= 65
Regionale LTO	77%	91%	+17
Provincie	81%	82%	+7
Gemeenten	74%	74%	+9
Natuurlijk Platteland Nederland	73%	73%	+5
Landschapsbeheer	68%	65%	0
Waterschappen	62%	63%	+8
Provinciale Landschappen	19%	39%	+19
Staatsbosbeheer	41%	38%	+1
Natuurmonumenten	27%	29%	+3
Milieufederatie	15%	12%	-3

Opvallend is de sterke stijging van samenwerking met regionale Land en Tuinbouw Organisaties (WLTO, GLTO, ZLTO, NLTO en LLTB). Het lijkt erop dat agrarisch natuurbeheer steeds meer als een onderdeel gezien wordt van de agrarische bedrijfsvoering en als zodanig ook en plaats krijgt binnen de belangenorganisaties. Het agrarisch natuurbeheer is ook via Natuurlijk Platteland Nederland, dat bestuurlijk en organisatorisch onder LTO valt, sterker bij de regionale LTO's verankerd.

Ook de samenwerking met de Provinciale Landschappen is sterk toegenomen: van 19% naar 39%. Hiervoor is niet direct een verklaring te vinden.

De samenwerking met alle terreinbeherende instanties samengenomen (SBB, Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen) is licht gestegen. In 2004 werken 59 van de 92 verenigingen samen met 1 of meerdere terreinbeheerders. Dat is 64% van het totaal aantal verenigingen. In 2001 was dat nog 59%.

Bij de 65 verenigingen die zowel de enquête in 2001 als 2004 hebben ingevuld zien we een duidelijke stijging in de samenwerking. In 2001 werkte 52% van de verenigingen samen met de terreinbeheerders en in 2004 werken 62% samen, een stijging van 10%.

Als we kijken naar de cijfers van de 65 verenigingen die beide enquêtes hebben ingevuld, dan zien we dat deze zorgen voor een stijging in het totale samenwerkingspercentage. Als we binnen die groep kijken naar de verschillen tussen 2001 en 2004, dan zien we een sterke stijging in de samenwerking met de Provinciale Landschappen en regionale LTO's. We kunnen daarom voorzichtig concluderen dat naarmate een vereniging langer bestaat ook het aantal contacten toeneemt.

Als het gaat om regionale verschillen in samenwerkingspartners (tabel 2.8), dan valt op dat vooral in het Noorden de samenwerking met andere organisaties relatief minder is dan in de andere regio's. Ook valt op dat het Westen gemiddeld hoger scoort als het gaat om het aantal verenigingen dat samenwerkt met andere instanties. Vooral de samenwerking met Landschapsbeheer en de Waterschappen is daar relatief hoog. Zuid valt op omdat zij het hoogste scoren in de samenwerking met de terreinbeheerders van Natuurmonumenten en SBB, wat opvallend is voor de relatief jonge verenigingen daar. Op bestuurlijk niveau werken de verenigingen in het Zuiden en Westen het meest samen met de provincies en die van Oost het meest met

gemeenten. Natuurlijk Platteland is in Noord en Zuid minder een partner dan in Oost en West.

Tabel 2.8 Samenwerkingspartners van verenigingen per regio

Samenwerkingspartners	Noord%	Oost%	West%	Zuid%	gemiddeld
Regionale LTO	85	95	89	100	91%
Provincie	63	84	92	94	82%
Gemeenten	70	84	73	70	74%
Natuurlijk Platteland Nederland	59	90	85	59	73%
Landschapsbeheer	59	53	85	59	65%
Waterschappen	52	58	81	59	63%
Provinciale Landschappen	22	53	46	41	39%
Staatsbosbeheer	41	32	31	53	38%
Natuurmonumenten	7	42	31	47	29%
Milieufederatie	15	5	12	18	12%
gemiddelde score*	47	60	63	60	57%

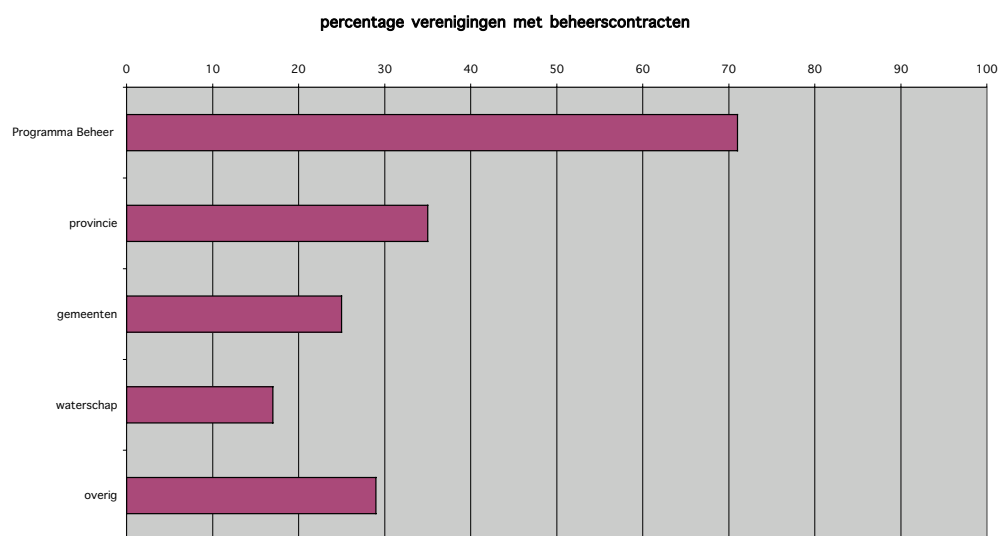
* gemiddelde van alle samenwerkingspercentages

De samenwerking bestaat grofweg uit de volgende categorieën:

1. Samenwerking op projectniveau met andere agrarische natuurverenigingen en regionale (terreinbeherende) organisaties: gezamenlijke uitvoer van projecten, het maken van afspraken over taakverdeling, afstemming van activiteiten. Deze samenwerking heeft vooral betrekking op weidevogelbeheer en de aanleg en het onderhoud van landschapselementen. Natuurlijk Platteland speelt hierin vaak een coördinerende rol.
2. Overleg met financiers (bijvoorbeeld provincie, gemeenten): overleg over de stand van zaken in projecten, informatie over agrarisch natuurbeheer, uitwisseling van ervaringen, kennisuitwisseling over beheer en financiering.
3. Beleidsbeïnvloeding op provinciaal of regionaal niveau: deelnemen aan opstellen en/of uitvoering van landschapsplannen, belangenbehartiging en gesprekspartner in regionale planvorming.
4. Advisering door Natuurlijk Platteland of de regionale LTO's over subsidies, vergunningen, contracten.
5. Praktische samenwerking met andere verenigingen, Natuurlijk Platteland en regionale LTO: gezamenlijk secretariaat, gezamenlijke inkoop plantgoed.

2.5.2 Contracten

Naast samenwerking in de vorm van overleg, advisering en kennisuitwisseling, worden met een aantal van de bovengenoemde partijen ook contracten afgesloten. 66% van de verenigingen geeft aan dat zij contracten hebben afgesloten op het gebied van natuur- en landschapsbeheer. 85% van de verenigingen heeft bemiddeld voor haar leden in het afsluiten van contracten. In 2001 heeft 73% van de verenigingen of zelf contracten afgesloten of voor haar leden bemiddeld. Er lijkt dus sprake van een stijging in het sluiten van contracten.

Figuur 2.4 Percentage verenigingen die contracten hebben afgesloten

Vooral op het gebied van het Programma Beheer is een flinke stijging waar te nemen in het percentage verenigingen dat contracten heeft afgesloten van 61% in 2001 naar 71% in 2004 (fig. 2.4; tabel 2.9). Naast het Programma Beheer heeft een groot aantal verenigingen ook contracten afgesloten met provincie, gemeenten en waterschappen. 35% van de verenigingen heeft contracten afgesloten met de Provincie, bijvoorbeeld op het gebied van landschapsonderhoud (16%) of de aanleg van poelen (16%). 25% van de verenigingen heeft contracten afgesloten met de gemeente op het gebied van bermbeheer (8%) of onderhoud landschapselementen (16%). 17% van de verenigingen heeft contracten afgesloten met het waterschap. Ten opzichte van 2001 is hierin weinig veranderd.

De verenigingen die enquêtes hebben ingevuld in 2001 en 2004, en doorgaans ook wat langer bestaan, laten een groei zien in het afsluiten van contracten (tabel 2.9). Deze verenigingen zijn dus meer betaald natuur- en landschapsbeheer uit gaan voeren.

Tabel 2.9 Percentage verenigingen die contracten hebben afgesloten, en toename van contracten van verenigingen die in 2001 en 2004 enquête hebben ingevuld

Contract	% 2001 N=74	% 2004 N=92	Δ% 2001-2004 N=65
Programmabeheer	61%	71%	+14%
Provincie	35%	35%	+7%
Gemeenten	26%	25%	+9%
Waterschap	20%	17%	+3%
Overig	15%	29%	+16%

In tabel 2.10 is het percentage verenigingen weergegeven dat Programma Beheer-pakketten heeft afgesloten. Ten opzichte van 2001 zien we een sterke stijging in het aantal afgesloten pakketten. Alleen het aantal verenigingen dat akkerpakketten heeft afgesloten, stijgt maar licht en is absoluut ook het laagst. Agrarisch natuurbeheer in de akkerbouw blijft, op het weidevogelbeheer na, achter bij andere vormen van beheer. Opvallend is het grote percentage verenigingen (25%) dat particulier beheer via de SN bemiddeld of uitvoert. De belangstelling voor particulier beheer stijgt dus flink.

De toename in het aantal afgesloten pakketten is relatief lager voor de verenigingen die zowel in 2001 en 2004 de enquête hebben ingevuld. Dit duidt erop dat vooral de recent gestarte verenigingen een groot deel van de stijging in het aantal contracten voor hun rekening nemen. We concluderen dat niet alleen het aantal verenigingen met Programma Beheercontracten is gestegen, maar ook dat het aantal afgesloten contracten is toegenomen. De mogelijkheid om betaald natuur- en landschapsbeheer uit te kunnen voeren, zal zeker een stimulans zijn geweest voor het ontstaan van natuurverenigingen.

Tabel 2.10 Percentage verenigingen die pakketten uit het Programma Beheer hebben afgesloten en toename bij verenigingen die in 2001 en 2004 de enquête hebben ingevuld

Afgesloten pakketten Programma Beheer	2001 N=74	2004 N=92	Δ% 2001-2004 N=65
Collectieve weidevogelpakketten	35%	56%	+14%
Botanisch graslandpakketten	27%	53%	+19%
Landschapspakketten	24%	42%	+12%
Akkerpakketten	21%	26%	+4%
Overige weidevogelpakketten	9%	32%	+22%
Particulier beheer via SN	*	25%	

* geen gegevens van 2001

2.5.3 Successen in samenwerking

Het meest genoemde succes van samenwerken met andere partijen is dat men over en weer een beter begrip krijgt voor elkaars standpunt en belangen. Het leidt tot meer consensus, verbetering van de contacten en erkenning voor elkaars werk. Verder wordt aangegeven dat samenwerking het draagvlak van de vereniging vergroot in de regio en naar (gemeentelijke en provinciale) overheden. Het leidt tot een betere belangenbehartiging als streek. 'Samen sta je sterk' is een veel genoemde kreet als het gaat over samenwerking tussen regionale partijen. Concrete successen die zijn genoemd: vaststellen gebiedsconvenant, vermindering van het gewasbeschermingsmiddelengebruik, realiseren van kerkenpaden, beheer van een natuurreservaat door boeren, realiseren van elzensingels, houtwallen, ganzenopvang, weidevogelbeheer en het organiseren van een landschapsfonds.

2.5.4 Knelpunten in samenwerking

De knelpunten in de samenwerking met andere partijen hebben vooral betrekking op overheidsorganisaties. Starre regelgeving, trage procedures, ambtelijke molens, veel papierwerk, gebrekkige financiering, wisselende contactpersonen en bureaucratie worden vaak genoemd als reden voor een moeizame samenwerking. De continuïteit van de samenwerking en van de vereniging als zodanig komt daarmee soms in het geding. Vooral omdat de vereniging soms lange tijd in onzekerheid moet opereren over de financiering van beheer. Dat wekt weinig vertrouwen en enthousiasme op bij de leden.

Een ander knelpunt dat regelmatig wordt genoemd is het gebrek aan medewerking van boeren die geen lid zijn van de vereniging of meningsverschillen en verdeeldheid tussen regionale organisaties over hoe iets aan te pakken. Als enkele partijen weigeren mee te werken komt de continuïteit van de uitvoering van projecten in het geding.

2.6 Knelpunten, wensen en opstekers

Naast gegevens over de vereniging, de activiteiten, samenwerkingspartners en contracten hebben we de verenigingen gevraagd knelpunten in beleid, financiering en andere zaken aan te geven. Het doel van deze inventarisatie is beter zicht te krijgen op welke barrières overwonnen moeten worden om verenigingen meer optimaal te kunnen laten opereren. Hier ligt niet alleen een taak voor de vereniging; ook overheden en andere samenwerkingspartners kunnen een belangrijke taak vervullen in het wegnemen van deze knelpunten.

2.6.1 Knelpunten in beleid

Net zoals drie jaar geleden is geïnventariseerd welke knelpunten in beleid de agrarische natuurverenigingen ervaren. In 2001 blijkt dat 66% van de verenigingen knelpunten ervaart in beleid. In 2004 heeft 82% van de verenigingen aangegeven dat zij knelpunten ervaren in beleid. Deze stijging heeft wellicht te maken met de toegenomen activiteiten van de vereniging op het gebied van betaald agrarisch natuurbeheer.

In tegenstelling tot 2001, waar lange procedures, rigiditeit en onduidelijkheid van beleid als belangrijkste knelpunten worden genoemd, wordt nu vooral het gebrek aan continuïteit in beleid genoemd. Het blijkt lastig meerjarige afspraken en plannen te maken waardoor ook de continuïteit van de activiteiten van de verenigingen in gevaar komt.

Ook tussentijdse veranderingen in beleid en regelingen, en de overheid als onbetrouwbare partner worden door meerdere verenigingen genoemd als knelpunt. Zo zijn bijvoorbeeld bepaalde pakketten in het Programma Beheer tijdelijk gesloten geweest en na openstelling bleek de vergoeding een stuk lager (m.n. faunaranden). Moeizaam overleg, geen medewerking, rigiditeit in uitvoering van regelingen, geen maatwerk mogelijk, veel administratieve rompslomp en het gevoel dat overheidsinstanties de vereniging 'van het kastje naar de muur sturen' zijn knelpunten die ook meerdere malen zijn genoemd.

2.6.2 Knelpunten in financiering

Ook dit jaar heeft circa 64% van de verenigingen aangegeven knelpunten te ervaren in financiering. In 2001 was het percentage even hoog. Bovenaan de lijst met knelpunten staat de trage uitbetaling van vergoedingen. Dit werkt niet alleen demotiverend, maar betekent ook dat de vereniging een financieel risico loopt. 17% van de verenigingen heeft hiermee te maken. Ook het aanvragen van beheervergoedingen en regelingen blijkt in veel gevallen een langzaam en moeizaam proces, waarbij het lange tijd onduidelijk blijft of de vereniging überhaupt in aanmerking komt voor vergoedingen. Een ander vaak genoemd knelpunt is dat de beheervergoedingen te laag zijn om de werkelijke kosten te dekken. Promotie, overhead en acquisitiekosten zijn vaak voor rekening van de vereniging waardoor zij aangeven soms grote financiële risico's te lopen.

2.6.3 Overige knelpunten

De mogelijkheid om overige knelpunten toe te lichten werd vooral aangegrepen om onvrede te spuien over de Subsidieregeling (Agrarisch) Natuurbeheer (SAN & SN). Genoemd worden: de lage vergoedingen, papieren rompslomp, late uitbetaling, geen vergoedingen door overschrijding budget Programma Beheer en geen ruimte voor (regionaal) maatwerk.

Daarnaast wordt aangegeven dat pionieren in agrarisch natuurbeheer veel tijd kost en soms leidt tot teleurstellingen. Ook is er onzekerheid over honorering van nieu-

we aanvragen, blijken tussentijdse veranderingen in regelingen doorgevoerd te worden en ziet men een stijging in de papieren rompslomp bij het aanvragen van subsidies.

2.6.4 Verlanglijstje

De verlanglijstjes van de verenigingen lopen sterk uiteen van een ganzenopvang-contract tot aan gelijkwaardigheid tussen natuurbeherende organisaties. Uitbreiding van de agrarische natuurvereniging met meer leden of een groter gebied wordt ook meerdere malen genoemd.

Enkele andere meerdere malen genoemde wensen:

- Minder administratie
- Continuïteit en zekerheid in financiering (meerjarige afspraken)
- Realiseren van gebiedsgerichte contracten
- Contract voor beheer en onderhoud van landschapselementen
- Landschapsfonds realiseren
- Concrete (streek-eigen) projecten/plannen realiseren zoals een integraal inrichtings- en beheerplan, waarbij landbouw, natuur en recreatie met elkaar in balans zijn
- Hogere vergoedingen voor beheer realiseren die recht doen aan de inspanningen van de agrariërs
- Samenwerking met andere partijen versterken zoals terreinbeheerders, gemeenten en provincies.

2.6.5 Opstekers

Belangrijke opstekers voor de verenigingen zijn erkenning en waardering voor wat zij doen. Zowel vanuit de leden in de vorm van toenemende belangstelling voor activiteiten en enthousiasme voor deelname in projecten, als vanuit de 'buitenwereld' die de vereniging steeds meer als een volwaardige gesprekspartner is gaan zien. Dat bestuurswerk nu ook via het Programma Beheer wordt vergoed (ROS) is een financiële vertaling van deze waardering.

Opstekers zijn ook het realiseren van samenwerking met andere partijen zoals het bedrijfsleven (Rabo-bank wordt veelvuldig als financier genoemd), terreinbeheerders en overheden. Daarnaast worden vaak hele concrete opstekers genoemd zoals successen in randenbeheer, een toename van het aantal weidevogels en landschapsonderhoudscontracten. Ook wordt door acht verenigingen het starten van collectief weidevogelbeheer en de grote belangstelling daarvoor vanuit agrariërs als een belangrijke opsteker gezien. Voor de akkerbouw wordt de uitbreiding in het Programma Beheer van het collectieve weidevogelbeschermingspakket naar akkerbouwpercelen als een positieve stap gezien.

3 Analyse, Conclusies en Aanbevelingen _____

3.1 Karakteristieken agrarische natuurverenigingen

3.1.1 Groei van aantal verenigingen

Het aantal verenigingen is ten opzichte van 2001 gegroeid van ca 100 tot circa 124, maar verzadiging lijkt op te treden. Als we via extrapolatie van de oppervlaktes van de verenigingen kijken naar de dekkingsgraad in Nederland, dan blijkt circa 55% van het agrarisch gebied onder het werkgebied van een agrarische natuurvereniging valt. In 2001 was dat nog maar 32%. Vooral in het Westen valt een groot deel van het agrarische gebied van Utrecht en de Hollanden al onder een agrarische natuurvereniging. Ook blijkt dat verenigingen vooral in de buurt van de EHS liggen, want daar is relatief veel agrarische natuur en zijn financiële vergoedingen voor beheer mogelijk. In de witte gebieden valt dan ook geen of een geringe toename van het aantal verenigingen te verwachten. De groei van het aantal agrarische natuurverenigingen zal dus vooral bepaald worden door het opvullen van de resterende 'ruimte' in de EHS en dan alleen daar waar agrarisch natuurbeheer in de EHS en particulier beheer door agrariërs mogelijk is.

3.1.2 Participatie agrariërs

Naast het aantal verenigingen is ook het aantal leden van agrarische natuurverenigingen gegroeid. Van de verenigingen waarvan we zowel gegevens uit 2001 als 2004 hebben ontvangen, blijkt dat het ledenaantal met gemiddeld 25% is gestegen. In totaal zijn circa 8.900 agrariërs lid van een agrarische natuurvereniging. Dat is ruim 10% van het totaal aantal agrariërs in Nederland. In 2001 was dat slechts 5% van het totaal aantal agrariërs. Het aantal agrariërs actief met natuur- en landschapbeheer via een agrarische natuurvereniging is in drie jaar dus verdubbeld.

3.1.3 Participatie burgers

Ook het aantal burgerleden steeg met ruim 40% van ca 1.700 leden in 2001 naar ca 2.400 leden in 2004. Het percentage verenigingen waarvan burgers lid kunnen worden is ten opzichte van 2001 niet veranderd en nog steeds 60%. In het Oosten zijn relatief gezien de meeste burgerleden te vinden, gevolgd door het Westen. Circa 30% van het totaal aantal leden in die regio's is burger. In het Zuiden en Noorden blijft het aantal burgerleden relatief achter. Slechts 6% van de leden in beide regio's is een burger. De rol van burgerleden kan uiteenlopen van donateur tot actief lid, bijvoorbeeld via weidevogelbescherming, landschapsonderhoud of het inventariseren van natuurwaarden. Bij de agrarische natuurvereniging Den Hâneker in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is de voorzitter bijvoorbeeld een burger en bij de agrarische natuurvereniging Waterland maakt een vrijwilliger deel uit van het bestuur.

3.2 Samenwerkingspartners in het agrarisch natuurbeheer

3.2.1 Organisaties

Alle agrarische natuurverenigingen werken samen met andere organisaties. Gemiddeld heeft een vereniging zes samenwerkingspartners. Er wordt vooral samengewerkt met de regionale Land en Tuinbouw Organisaties (91%) en de provincie (82%). Natuurlijk Platteland Nederland werd door 73% van de verenigingen genoemd als samenwerkingspartner. Opvallend is de sterke stijging van samenwerking met de regionale LTO's. Ook de samenwerking met terreinbeherende instanties (SBB, Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen) is toegenomen. In 2004 werken 59 van de 92 verenigingen samen met een of meerdere terreinbeheerders (64%). In 2001 was dat nog 59%.

3.2.2 Contracten

Het is opvallend dat het Programma Beheer intensiever wordt gebruikt; 71 % van de verenigingen sluit contracten af ten opzichte van 61% in 2001. Alle deelpakketten meer worden afgesloten, alleen blijft de belangstelling voor de akkerpakketten achter. Dat zal deels te maken hebben een traditioneel geringere participatie van akkerbouwers aan het agrarisch natuurbeheer vergeleken met melkveehouders. Opvallend is dat de toename aan deelname aan het Programma Beheer vooral komt door de nieuwe verenigingen. Deze hebben hun weg naar het Programma Beheer snel gevonden.

Relatief veel verenigingen (25%) bemiddelen met het afsluiten van contracten voor en geven voorlichting over particulier beheer. Dat is een opvallend hoog percentage, gezien de moeizame start die particulier beheer heeft gekend. Sommige verenigingen, zoals Waterland, hebben hierover voor hun leden een brochure gemaakt. Dit geeft aan dat er vaart is gekomen in de acceptatie van particulier beheer en dat de doelstellingen van Veerman, minder aankoop en meer particulier beheer, beter haalbaar lijken. Wel kost functieverandering van landbouw naar natuur veel tijd: circa 1-2 jaar omdat de gemeente hiervoor formeel toestemming moet geven.

3.2.3 Knelpunten

Natuurverenigingen blijken nog steeds, en in toenemende mate, knelpunten te ervaren in het beleid. In 2001 bleek dat 66% van de verenigingen knelpunten ervoer in beleid en in 2004 is dat 82%. Deze stijging heeft wellicht te maken met de toegenomen activiteiten van de vereniging op het gebied van betaald agrarisch natuurbeheer.

De knelpunten zijn verschoven van lange procedures, rigiditeit en onduidelijkheid van beleid naar vooral het gebrek aan continuïteit van beleid, zoals tussentijdse veranderingen in beleid en regelingen (tijdelijke sluiting van faunarandpakket in Programma Beheer en vervolgens hernieuwde openstelling met een lagere vergoeding). Dat heeft het animo voor het randenbeheer in b.v. Zeeland geen goed gedaan. Hierdoor komt de continuïteit van de activiteiten van de verenigingen in gevaar en wordt de overheid als een onbetrouwbare partner gezien.

Knelpunten in financiering zijn gelijk gebleven met 2001 met circa 64% van de verenigingen die dit aangegeven. Bovenaan de lijst met knelpunten staat de trage uitbetaling van vergoedingen, waarbij vooral kritiek werd gegeven op het Programma Beheer. Dit werkt niet alleen demotiverend, maar betekent ook dat de vereniging een financieel risico loopt. Een ander vaak genoemd knelpunt is dat de

beheervergoedingen te laag zijn om de werkelijke kosten te dekken en dat in het Programma Beheer geen regionaal maatwerk mogelijk is. Verder ziet men een stijging in de papieren rompslomp bij het aanvragen van subsidies.

3.3 Aanbevelingen voor verder onderzoek: beleidsignalering

We doen de volgende aanbevelingen voor verder onderzoek van het MNP over het agrarisch natuur- en landschapsbeheer van agrarische natuurverenigingen.

- Het om de twee jaar herhalen van het onderzoek onder alle agrarische natuurverenigingen blijkt van groot belang om trends te kunnen onderscheiden en inzicht te krijgen in de actuele stand van zaken. Dit geldt vooral vanwege de dynamiek die agrarische natuurverenigingen kennen met betrekking tot de activiteiten die zij uitvoeren, samenwerking met anderen en de contracten die zij afsluiten.
- Een volgende enquête kan ook meer precies de natuurbeheeractiviteiten en natuurprestaties van de verenigingen in kaart brengen, waarbij beter in beeld komt welk deel van de bedrijven de verschillende vormen van beheer uitvoert.
- Bij een selectie van de verenigingen kan een evaluatie plaatsvinden van de natuurresultaten voor weidevogels en slootkantplanten aan de hand van de gegevens die voor resultaatbeloning worden verzameld.

Met dit onderzoek worden ontwikkelingen bij agrarische natuurverenigingen snel onderkend en knelpunten opgespoord. Daarmee vormt de rapportage over natuurverenigingen in de Natuurbalans een adequate beleidsignalering.

Bijlage 1 Lijst met agrarische natuurverenigingen 2004

Groningen

1	Boer en Natuur Zuidelijk Westerkwartier	Lettelbert
2	Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen (ANOG)	Vlagtwedde
3	Slochteren	Slochteren
4	De Eendracht	Lutjesgast
5	Vereniging voor duurzame landbouw Stad en Ommeland	Ezinge
6	Meervogel	Garrelsweer
7	Wierde & Dijk	Leens

Friesland

1	Tusken Boarn en Swette	Aldeboarn
2	De Fjûrlannen	Aldeboarn
3	Tusken Skarren en Marren	Joure
4	Tusken Tsjukemar en Tsjonger	Delfstrahuizen
5	Ganzengedoogvereniging Súdwesthoeke	Koudum
6	Guozzenbehear Kuststripe Wûnseradiel-súd	Makkum
7	Boeren met Ganzen Terschelling	Terschelling
8	Stichting Boeren Natuurlijk	Lies (Terschelling)
9	Coöperatie 't Bûtlân U.A.	Grou
10	Oer de Wjuk	Blessum
11	Dantumadeel	Damwoude
12	Guozzekrite	Anjum
13	VAN en ganzenopvang Ameland	Nes (Ameland)
14	Boerenbelang Schiermonnikoog	Schiermonnikoog
15	Smelne's Singellân	Boelenslaan
16	Agrarische Natuur- Milieuvereniging Gagelvenne / werkgroep agrarisch natuurbeheer Weststellingwerf	Beesterzwaag
17	Wald en Finnen	Ryptsjerk
18	Vereniging Eastermar's Lansdouwe (VEL)	Oostermeer
19	Achtkarspelen (VANLA)	Augustinusga
20	It Kollumer Grien	Triemen

Drenthe

1	Milieusamenwerkingsverband 't Riestlaand	De Wijk
2	't Maolaand	Wapse
3	St. Boermarke Wapserveen	Wapserveen
4	Drentse mAat	Paterswolde

Flevoland

1	Coöperatie Rivierduingebied	Lelystad
2	De Kop van de NOP	Rutten
3	Zwartemeerdijk	Kraggenburg

Overijssel

1	Issala	Lettele
2	Stawel Enschede/ St. Lonneker Marke	Enschede
3	Stalesch	Enschede
4	ALNOT	Beuningen
5	Agratuur Denekamp Ootmarsum	Denekamp
6	De Reggestreek	Wierden
7	Hardenberg i.o.	Bergentheim
8	De Ommer Marke	Arrien
9	SANNO	Giethoorn
10	Kopse Agrarische Natuurvereniging	Oldemarkt

Gelderland

1	St. Maatschap Agrarische Enclave	Uddel
2	St. Biotoopverbetering Agrarisch Overleg	Nijkerk
3	Tieler- en Culemborgerwaarden	Beesd
4	De Capreton	Hedel
5	De Ploegdriever	Kekerdom
6	Streekbeheer Rijk Maas & Waal	Puiflijk
7	Overbetuwe-Lingestreek	Dodewaard
8	St. Toekomstvisie Lunteren	Lunteren
9	Streekbeheer Rijnstrangen	Herwen
10	Fraterwaard	Doesburg
11	PAN Winterswijk	Winterswijk-Meddo
12	St. Marke Vragender Veen	Vragender
13	St. Dorpsbelangen Harreveld	Harreveld
14	Natuurbeheer Groen Goed	Lielvelde
15	Berkel & Slinge	Eibergen

16	St. particulier Natuurbeheer Neede-Borculo	Neede
17	't Onderholt	Vorden
18	Plattelandsvereniging Veluwe IJsselzoom	Welsum
19	St. Landschapselementen Elburg	Elburg

Utrecht

1	Lopikerwaard e.o.	Benschop
2	De Utrechtse Venen	Kamerik
3	Ark & Eemlandchap	Bunschoten
4	Leusder Horstee	Achterveld

Noord-Holland

1	Haarlem-Spaarnwoude	Halfweg
2	De Amstel	Amstelveen
3	Vechtvallei	Muiderberg
4	Waterland	Jisp
5	West-Friesland	Twisk
6	Vereniging Noordkop De Frisse Wind	Kolhorn
7	De Rotgans	Hippolytushoef
8	De Lieuw	Den Hoorn (Texel)
9	Bergen-Egmond-Schoorl (BES)	Bergen
10	Tussen Y en Dijken	Uitgeest
11	Haarlemmermeer	Nieuw Venneep

Zuid-Holland

1	Santvoorde	Wassenaar
2	Geestgrond	Wassenaar
3	Ade	Oude Ade
4	Wijk & Wouden	Zoeterwoude
5	De Parmey	Bodegraven
6	De Hollandse Venen	Zevenhoven
7	De Wetering	Aarlanderveen
8	Vockestaert	Den Hoorn
9	Weide- en Waterpracht	Reeuwijk
10	Weidehof Krimpenerwaard	Stolwijk
11	Rietgors	Strijen
12	Lange Ruige Weide	Driebruggen
13	Den Hâneker	Leerbroek

Zeeland

1	Zonnestraal	Brouwershaven
2	Natuurlijk Walcheren!	Meliskerke
3	Zak van Zuid-Beveland	Nisse
4	Goes	Wolphaartsdijk
5	Akkerleven	Kamperland
6	Bloeiend west Zeeuwsch-Vlaanderen	Cadzand
7	Werkgroep ganzenopvang oost Zeeuws-Vlaanderen	Hulst
8	St. Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer Tholen	Sint Annaland
9	SANELT	Oud Vossemeer

Noord-Brabant

1	Drimmelen i.o.	Wagenberg
2	Slagenland	Raamsdonk
3	Baarle-Nassau e.o.	Hulten
4	Waalwijk	Sprang-Kapelle
5	D'n Beerse Overlaet	Empel
6	St. Overlegplatform Duinboeren	Helvoirt
7	Maashorstboeren	Nistelrode
8	Raamdal i.o. (voormalig L. van Cuijk)	Beers
9	Het Groene Woud	Best
10	Milieucoöperatie De Peel	Helenaveen
11	St. Landschap Bakel-Gemert	Millheze
12	Hei, Heg en Hoogeind	Leenderstrijp
13	AA-dal boeren i.o.	Bernheze

Limburg

1	Ver. Innovatief Platteland Venray e.o.	Swolgen
2	St. Agrarisch Perspectief Maasduinen	Velden
3	St. Dynamisch Platteland	Horst
4	St. Agrarische belangenvereniging Mariapeel e.o.	America
5	Milieucoöperatie Peel en Maas	Panningen
6	Milieuwerkgroep LLTB Kring Midden Limburg	Weert
7	Boeren met Natuur	Swalmen
8	Schwienswei	Valkenburg
9	LLTB afdeling De Geulvallei	Berg en Terblijt
10	St. Mergellandcorporatie	Klimmen
11	Initiatiefgroep Roode Beek	Amstenrade

Bijlage 2 Enquête 2004

--	--	--

AGRARISCHE NATUURVERENIGINGEN ENQUÊTE 2004

Inleiding

Het Natuurplanbureau wil dit jaar opnieuw de inspanningen van agrarische natuurverenigingen opnemen in de natuurbalans. In 2001 gebeurde dat voor de eerste keer. Zij heeft het CLM gevraagd een inventarisatie te houden onder alle agrarische natuurverenigingen. Op deze manier willen we de inspanningen van duizenden agrariërs voor een natuurlijk platteland duidelijk maken, waardoor maatschappelijke en politieke aandacht voor agrarische natuurverenigingen wordt versterkt.

Deze enquête heeft als doel gegevens te verzamelen voor de Natuurbalans 2004. Hiermee willen we de inspanningen van agrarische natuurverenigingen⁶ zichtbaar maken in de 'statistieken'. We willen u vragen de enquête zo volledig mogelijk in te vullen.

Mochten de vragen problemen opleveren, of kunt u de gegevens niet verstrekken, neem dan contact op met Erik van Well (tel. 0345 470756) of Natasja Oerlemans (tel. 0345-470730). We willen u vragen de enquête voor 25 maart naar ons terug te sturen in bijgevoegde antwoordenvelop.

Dit is dé kans voor u als vereniging, om u op de politieke kaart te zetten.

Hier en daar hebben we zelf al algemene gegevens aangegeven die u in 2001 hebt ingevuld. Daar waar deze gegevens niet zijn veranderd hoeft u niets te doen. Indien deze gegevens zijn veranderd vragen we u deze aan te passen.

⁶ We gebruiken hier de term 'agrarische natuurverenigingen', maar we bedoelen daarmee ook samenwerkingsverbanden, milieucoöperaties, overlegplatforms, etc die tot doel hebben de agrarische natuur in het landelijk gebied te behouden en te versterken.

1. Algemene gegevens

1.1 Naam en adres vereniging

Naam: _____

Adres: _____

Plaats: _____

Telefoon: _____ Provincie: _____

1.2 Naam contactpersoon (voorzitter, secretaris, coördinator)

1.3 Jaar van oprichting: _____

1.4 In wat voor een type landschap is uw vereniging hoofdzakelijk actief? (meerdere antwoorden mogelijk)

Veenweidegebied

Veenkoloniaal gebied

Zandgebied

Rivierengebied

Zeekleigebied

Droogmakerijen

Heuvelland

Overig, namelijk _____

2. Kenmerken van de vereniging

2.1 Wat is het totaal aantal leden of actief betrokkenen van uw vereniging?

Januari 2004 (huidig aantal leden) _____

2.2 Wie kunnen lid worden?

Agrariërs

Burgers

Overige leden, namelijk _____

2.3 Geef een schatting van de onderverdeling van het aantal leden (in percentages)

Agrariërs ___%

Burgers ___%

Overige leden ___%

2.4 Wat is de verdeling van de agrarische leden over de verschillende sectoren? Geef een schatting in percentages. (u kunt i.p.v. percentages ook aantallen aangeven)

Melkveehouders	___%
Akkerbouwers	___%
Gemengde bedrijven	___%
Intensieve veehouderij	___%
Vollegrondsgroentetelers	___%
Bollentelers	___%
Fruittelers	___%
Glastuinders	___%
Overig	___%

2.5 Kruis aan met welke instanties en organisaties u samenwerkt (meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Provincie	☐ Gemeenten
☐ Natuurlijk Platteland Nederland (NP-noord, Oost, West, Zuid of Limburg)	
☐ LTO (NLTO, GLTO, ZLTO, WLTO of LLTB)	
☐ Landschapsbeheer	☐ Milieufederatie
☐ Staatsbosbeheer	☐ Natuurmonumenten
☐ Provinciale landschappen	☐ Waterschap
☐ Andere partijen, namelijk: _____	

2.6 Hoeveel hectares beslaat het werkgebied van de vereniging ongeveer?

_____ hectare

2.7 Hoeveel procent van de agrariërs binnen dit gebied is lid van de vereniging? (geef een schatting, indien u het niet weet kunt u deze vraag overslaan)

_____ %

2.8 Hoeveel procent van het oppervlakte van het totaal gebied is in eigendom/gebruik van de leden? (geef een schatting)

_____ %

2.9 Geef in hoofdlijnen aan wat deze samenwerking inhoudt.

2.10 Wat zijn de successen en knelpunten in de samenwerking?

successen: _____

knelpunten: _____

3. Activiteiten

3.1 Doen leden van uw vereniging aan soortenbeheer (bijv. weidevogels, ganzenopvang, uilenkasten, ringslanghopen, ooievaarsnesten, hamsters, enz.)?

Ja

Nee

Weet niet

3.2 Zijn de leden van uw vereniging actief in het aanleg en onderhoud van landschapselementen (bijv. erfbepplanting, poel/wiel/ven, houtwal, moeras/oeverland, bosjes, struweel, heg/haag, knotbomen, bosperceel, enz.)?

Ja, aanleg

Ja, onderhoud

Nee

Weet niet

3.3 Zijn uw leden actief in het randenbeheer (bijv. akkerranden, slootkanten, fauna/bloemenranden, perceelsranden, terrastalud, wegbermen, bosranden, enz.)?

Ja

Nee

Weet niet

3.4 Zijn uw leden actief in het perceelsbeheer (dus beheer over gehele percelen bijv. uitgestelde maaidatum, botanisch beheer, natuurbraak, plas-drasperceel, heideperceel, enz.)?

Ja

Nee

Weet niet

3.5 Is uw vereniging betrokken bij streek-, bestemmings- of reconstructieplannen?

Ja

Nee

Weet niet

4. Overeenkomsten en projecten

4.1 Heeft uw vereniging (beheers)contracten afgesloten op het gebied van natuur- en landschapsbeheer?

Ja

Nee

Weet niet

4.2 Heeft uw vereniging voor uw leden bemiddeld in het afsluiten van (beheers)contracten?

Ja

Nee

Weet niet

4.3 Indien u 'ja' heeft ingevuld bij vraag 5.1 en/of 5.2: om wat voor een (beheers)contracten gaat het en met welke instantie? (meerdere antwoorden mogelijk)

Via Programma Beheer

Collectief weidevogelcontract

Andere weidevogelpakketten

Botanische graslandpakketten

Akkerpakketten

Landschapspakketten

Particulier beheer via de SN

Overig, namelijk _____

Via Provincie

Landschapsonderhoud

Aanleg poelen

Overig, namelijk _____

Via Gemeente

Bermbeheer

Onderhoud landschapselementen

Overig, namelijk _____

Via Waterschap

Bermbeheer

Overig, namelijk _____

Andere (beheers)contracten en overeenkomsten (met wie, activiteit)

5. Knelpunten en wensen

Welke knelpunten bent u tegengekomen bij het agrarisch natuur- en landschapsbeheer? (Geef de belangrijkste frustraties met het overheidsbeleid aan.)

5.1 Beleid

5.2 Financiering

5.3 Overige knelpunten

5.4 Wat staat er boven aan het verlanglijstje van uw vereniging?

5.5 Wat zijn de belangrijkste opstekers van de afgelopen 3 jaar?

Hartelijk dank voor het invullen!

